

**Rec.: ANDRZEJ PAWEŁ BIEŚ SJ,
*JAN BADENI SJ (1858-1899). U POCZĄTKÓW RUCHU
SPOŁECZNEGO KATOLIKÓW W GALICJI.***

Wydawnictwo WAM – Akademia Ignatianum.

Kraków 2012, s. 396.

Na początku maja 2005 r. podczas V konferencji z cyklu *Kultura polityczna w Polsce*, dotyczącej *elit dawnych i nowych* na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu zainteresowanie wzbudziło wystąpienie Andrzeja Pawła Biesia z Krakowa na temat *Jezuity Jana Badeniego i jego próby zorganizowania prochadeckiej formacji politycznej w Galicji*. A to z kilku względów: nazwisko było dobrze historykom znane, ale ta postać raczej mało (autor na wstępie zaznaczył, że osoba jego konfratra z drugiej połowy XIX wieku nie wzbudzała dotąd większego zainteresowania w historiografii, poza drobnymi wzmiankami w literaturze specjalistycznej, głównie w pracach dotyczących katolicyzmu społecznego, znajdowała też miejsce w leksykonach polskich; autorami podstawowych życiorysów byli m.in. jezuita Jan Poplatek w PSB i Ludwik Grzebień w Encyklopedii Katolickiej KUL), przy tym badacze dziejów Societatis Jesu w naszym kraju raczej koncentrowali się nie na tej dziedzinie, która zainteresowała A. P. Biesia. Ten w podsumowaniu stwierdził:

„Jan Badeni pozostaje nietypowym przykładem wśród osób politycznych. W ciągu czterech lat potrafił skupić wokół siebie liczny krąg działaczy i współpracowników, mobilizować środowiska, rozbudzać entuzjazm i zachęcić do współdziałania, pozyskać środki na rozpoczęcie wydawnictw, zainicjować stowarzyszenie polityczne. Motywem do tych działań była troska o dobro wspólne, o kondycję moralną i ekonomiczną społeczeństwa. Pozbawiony osobistych ambicji cieszył się autorytetem, a mimo piętna politycznego nazwiska, umiał pozostawać w drugim lub

trzecim szeregu. Czy życie dłuższe o lat dwadzieścia zmieniłoby scenę polityczną Galicji? – pytanie pozwolę sobie pozostawić otwartym...”

Tak Autor zakończył wystąpienie, którego fragment cytuję za wersją publikowaną materiałów konferencyjnych pod wyżej wspomnianym nagłówkiem (Poznań 2005, s. 274). Nad tematem pracował już od pewnego czasu, choć na uwieńczenie badań w postaci obszernej i znakomicie udokumentowanej monografii czekać trzeba było jeszcze lat siedem. Trud się jednak opłacił, otrzymaliśmy bowiem dzieło pionierskie, podejmujące temat od podstaw, wielowątkowe, korygujące – nieliczne zresztą i raczej oparte o powierzchowne materiały źródłowe – dotychczasowe informacje o dokonaniach Badeniego, m.in. nad jego imponującym dorobkiem pisarskim w zakresie publicystycznym. Ponieważ ten stanowił *magna pars* w działalności jezuitę, stał się przedmiotem dogłębnej analizy A. P. Biesia w jego rozprawie doktorskiej. Biorąc pod uwagę jej konstrukcję, mogłoby z powodzeniem nosić poszerzony podtytuł, jest to bowiem studium z zakresu katolickiej kultury społecznej i – używając dzisiejszego języka – medioznawstwa.

Przyszły jezuita był spokrewniony z dwiema znanymi postaciami jego czasów, braćmi Kazimierzem i Stanisławem Badeniami, z których pierwszy był namiestnikiem Galicji i premierem rządu cesarza Franciszka Józefa, drugi marszałkiem krajowym we Lwowie. Osierocony w dzieciństwie, jako jedenastolatek znalazł się w kręgu oddziaływania jezuitów jako uczeń ich szkoły w Tarnopolu, zaś w cztery lata później wstąpił do nowicjatu w Starej Wsi (święcenia kapłańskie: 1885). Już wówczas pojawiły się jego pierwsze próby pióra, które miało stać się jego pasją do końca zbyt krótkiego życia. Doskonale władał łaciną i niemieckim, opłynał też – przynajmniej biernie – kilka dalszych języków: włoski, hiszpański, angielski, czeski, rosyjski i chorwacki. W ostatnich latach niedługiego życia został superiorem domu zakonnego we Lwowie a po roku sprawowania tej funkcji prowincjałem małopolskim (1897).

W kręgu jego działalności znajdowało się zapewnienie opieki duchowej nad rodakami poza krajem, zwłaszcza utworzenie stałej placówki SJ w Stanach Zjednoczonych i prace wśród robotników na Węgrzech. Swoim zainteresowaniom emigracją dawał wyraz w wielu artykułach, publikowanych następnie w osobnych broszurach. Przede wszystkim jednak koncentrował uwagę na sprawach krajowych, na pierwszym planie stał kwestie społeczne katolicyzmu w Galicji u schyłku XIX w.

Autor w klarownym wstępie nawiązuje do przypomnianego wyżej referatu wygłoszonego podczas międzynarodowej konferencji o kulturze politycznej w Poznaniu i zaznacza, że impulsem do podjęcia badań nad postacią Badeniego (zapoznanego jezuitę) stały się jego wcześniejsze prace nad recepcją społecznego nauczania Leona XIII oraz katolickimi stowarzyszeniami robotniczymi (1996). Obracał się więc na dobrze sobie znanym gruncie, co usprawniło przygotowanie warsztatu badawczego omawianego tu dzieła. Oparł się na bogatej i sumiennie spenetrowanej podstawie źródłowej, co pozwoliło odtworzyć wnikliwie biografię i skoncentrować uwagę na działalności publicystycznej, kwestii realizmu poglądów oraz ich zastosowaniu w ówczesnej praktyce życia społeczno-religijnego. Oparł się w pierwszym rzędzie na przebogatych zbiorach Archiwum Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego (materiały rodowe Badenich uległy zatracie podczas obu wojen światowych), sięgał do archiwum Romanum Societatis Jesu (pamiętajmy, że należy do wąskiego grona przygotowującego wielotomowy katalog ich w odniesieniu do ziem Polski historycznej), Archiwum Kurii Metropolitalnej oraz Archiwum Państwowego, Biblioteki PAU-PAN i Biblioteki Jagiellońskiej w Krakowie, nadto do Biblioteki Narodowej w Warszawie, wrocławskiego Ossolineum i Biblioteki Raczyńskich w Poznaniu. Podstawowe znaczenie miały niezliczone publikacje jezuitę, rozproszone po czasopiśmie, przy tym nierzadko ogłaszane anonimowo. Była to więc mozolna praca, której efektem stała się w części dokumentacyjnej rozprawy (obok ilustrującego tekst zasadniczy aneksu zawierającego statuty i odezwy, s. 193-314) bibliografia publikacji Jana Badeniego (s. 315-347). Liczy ona 522 pozycje.

Książka składa się z czterech zawierających klarowną strukturę wewnętrzną rozdziałów: I) *Dzieciństwo i formacja zakonna*, s. 29-65; II) *Wczesna twórczość*, s. 67-97; III) *Publicystyka społeczna*, s. 99-165; IV) *Publicystyka polityczna ii jej społeczne uwarunkowania*, s. 167-293. Objętościowo dominują więc rozdziały III i IV, zwłaszcza ten ostatni. Stanowią one wzór pracy dla medioznawców, są bowiem mocno osadzone również w tej dyscyplinie (nie zapomniął autor o charakterystyce warsztatu dziennikarskiego Badeniego). W *Zakończeniu* Autor podsumowuje dorobek twórczy osiągnięcia organizacyjne krótkiego, bo zaledwie 41-letniego prowincjała a zarazem postuluje potrzebę pełniejszej monografii środowiska związanego z katolickim ruchem społecznym w Galicji oraz kolejnej, na temat działalności tamtejszego Stronnictwa

Katolicko-Narodowego. Podjęcie tych tematów nie byłoby możliwe bez uwzględnienia wyników badań Andrzeja Pawła Biesia.

Należy podkreślić walory edytorskie dzieła – staranną korektę, dobór ilustracji (zamieszczono ich 41), streszczenie angielskie oraz liczący około tysiąca nazwisk indeks osobowy.